

Урок № 33. БЕЗСПОЛУЧНИКОВЕ СКЛАДНЕ РЕЧЕННЯ: СМИСЛОВІ ВІДНОШЕННЯ МІЖ ЙОГО ЧАСТИНАМИ

Дата _____

Клас _____

Мета (формувані компетентності): предметні: знання про безсполучникове складне речення; семантичні, структурні, інтонаційні, пунктуаційні особливості різних типів безсполучникових складних речень; **ключові:** уміння вчитися: уміння правильно використовувати безсполучникові складні речення в мовленні, правильно інтонувати їх, аналізувати будову безсполучникових складних речень, смислові відношення в них; **комунікативні:** навички роботи в колективі; **інформаційні:** навички роботи з джерелами інформації; **загальнокультурні:** почуття поваги й любові до рідної землі.

Тип уроку: урок засвоєння нових знань (формування мовної компетенції).

ПЕРЕБІГ УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАТЬ З ТЕМИ

Пунктуаційний практикум

1. Прошите яскравими зорями небо звисає так низько, що, коли б не скеля, яка його підпирає, воно спустилося б прямо на вас (А. Дімаров). 2. Так буває лише ранньої весни, коли пробуджується степ і розімліла від сонця земля сповнюється чарами материнства (І. Цюпа).

III. КОЛЕКТИВНЕ ОПРАЦЮВАННЯ ТЕОРЕТИЧНОГО МАТЕРІАЛУ З ТЕМИ

Мовне дослідження

► Прочитайте текст, проаналізуйте його синтаксичну будову. Дослідіть, які складні речення в ньому переважають.

ОВЕРЕГИ ДІВЧОЇ ДОЛІ

Ще здавна українці шанобливо ставились до рослинної символіки: вона прославлялась у віршах, піснях, її постійно використовували на побутовому рівні та в захисних амулетах. Найдавніший відомий родинний оберег — дідух, який складався з колосків пшениці нового врожаю, квітів та предметів, що знаменували собою щастя та достаток, як-от: підкова, монета, шовкова стрічка та інші.

Віночок, що здавна його носили українки, також не був простим зібранням випадкових квітів. Кожна рослина в ньому впліталася зі своєю певною метою: правильне поєднання квітів у віночку завжди несло в собі певну символічну функцію, це нібито своєрідний оберег, заряджений силою матінки-природи. Коли дівчата плели вінки, ні в якому разі хлопців поблизу не повинно було бути.

У деяких районах України було прийнято додавати до вінка пташине пір'я, вінок мусив бути низеньким та охайним. Цей символ — душа дівчини, її помисли та прагнення, до цього атрибуту ставилися надзвичайно відповідально.

Узимку, коли трав не було, вінки робилися зі штучних чи засушених квітів, вони потрібні були на сватання, весілля, для вбирання подружок та молоді. Частіш за все плелися такі вінки черницями київських монастирів, продавалися вони на ринках міста Києва, з часом їх стали називати «київськими».

Зберігаймо та плекаймо наші рідні традиції, дотримуймося рідних звичаїв, слухаймо голос наших мудрих предків, саме тоді буде нам в житті таланти та щастя! (З журналу)

► Випишіть із тексту безсполучникові складні речення, накресліть схеми.

Коментар учителя. Сміслові зв'язки в безсполучникових складних реченнях визначаються змістом простих речень, що входять до їх складу. За характером смислових зв'язків між простими реченнями безсполучникові складні речення поділяють на дві основні групи:

- з однорідними реченнями, які не підпорядковані за змістом одне одному. Наприклад: *У деяких районах України було прийнято додавати до вінка пташине пір'я, вінок мусив бути низеньким та охайним;*
  - з неоднорідними реченнями, одне з яких пояснює інше. Наприклад: *Кожна рослина в ньому вліталася зі своєю певною метою: правильне поєднання квітів у віночку завжди несло в собі певну символічну функцію.*
- ▶ Випишіть із тексту інші приклади безсполучникових речень з однорідними частинами, а потім — з неоднорідними. Визначте смислові зв'язки між простими реченнями у складних безсполучникових реченнях.

Дослідження-аналіз з елементами зіставлення

Проаналізуйте будову безсполучникових складних речень. Зробіть висновки щодо їх структури. Свої міркування зіставте з теоретичним матеріалом підручника, заповніть таблицю, доповнивши її прикладами з тексту

1. Лінивий двічі ходить, скупий двічі платить. 2. Зобов'язався ділом — закріпи словом. 3. Люди як люди: були б ми добрі. 4. Учись замолоду: пригодиться на старість. 5. Зійшов сніжок — берись за плужок. 6. Не візьмешся за роботу — вона сама не зробиться. 7. Усе минається, одна правда лишається. 8. Дивний бублик: кругом об'їси, а всередині нема нічого. 9. Було б здоров'я, усе інше наживемо (*Народна творчість*).

Кількість простих речень	Смислові відношення	Приклади	Схема
не обмежена	Одночасність дій, явищ		
не обмежена	послідовність дій, явищ		
Двоє	зіставлення або протиставлення дій, явищ		
Двоє	з'ясувальні		
Двоє	причинові		
Двоє	наслідкові		
Двоє	пояснювальні		
Двоє	часові		
Двоє	умовні		

- ▶ З'ясувати, що виступає засобом зв'язку в безсполучникових складних реченнях.

Коментар учителя. Основним засобом зв'язку в безсполучниковому складному реченні є інтонація, яка не тільки об'єднує частини речення, а й виражає смислові відношення.

Дослідження-трансформація

- ▶ Трансформуйте прості речення у складні безсполучникові. Визначте смислові відношення між частинами складних речень.

На каштанових свічках залишилися тільки малесенькі зелені пуп'янки майбутніх каштанів. У цю хвилину на дівчинку посипався справжній біло-рожевий пелюсткопад. До її сукенки вмить приліпилося безліч пелюсток. На голові з'явився чудовий живий вінок. На золоте волосся всілися різнобарвні метелики (*За Л. Ворониною*).